

PIOTR LOREK

Ewangelikalna Wyższa Szkoła Teologiczna we Wrocławiu

PODSTAWOWA LINEARNA I CHIASTYCZNA *DISPOSITIO* I LISTU DO KORYNTIAN

Wstęp

Paweł nie pisał swojego listu do Koryntian. I Kor 16:21 sugeruje bowiem, że własnoręcznie dopisał on jedynie pozdrowienia (Ὁ ἀσπαροῦς τῆ ἐμῆ χειρὶ Παύλου). Miał więc sekretarza, któremu przypuszczalnie, chociaż niekoniecznie, dyktował list (por. Rzym 16:22)¹. Ponadto, listy do społeczności były w tamtych czasach publicznie odczytywane (por. Kol 4:16). Podobnie musiało być i z I Kor. Powyższe obserwacje oznaczają, że chociaż I Kor istniał jako *słowo pisane*, to jednak powstał, a na pewno został przekazany jako *słowo mówione*. Teoretycznie pozwala to na jego interpretację przy użyciu kategorii antycznej retoryki grecko-rzymskiej, skupiającej się na sztuce przemawiania. Stąd też podejmę się rekonstrukcji *dispositio* (kompozycja mowy) I Kor przy użyciu wybranych elementów jego *elocutio* (figury retoryczne).

Jako że I Kor jest listem, można również powiązać go z innymi współczesnymi mu listami. Konwencja pisania starożytnych listów łączyła się między innymi z koniecznością uwzględniania podstawowych składowych. Zastosowanie ich do analizy I Kor również pomoże w odtworzeniu jego *dispositio*.

Rekonstrukcja *dispositio* I Kor w niniejszym artykule ma na celu ukazać linearny, jak i chiastyczny jej wymiar. Każdy z nich będzie także wpływał na określenie głównych tematów listu. Każdy też inaczej będzie wskazywał na podstawowe jego emfazy.²

¹ Rola sekretarza w starożytnym cesarstwie rzymskim rozciągała się od własnego pisania listu w imieniu nadawcy do odnotowywania słowa w słowo jego wypowiedzi. Por. np. P. J. Achtemeier, J. B. Greek, M. M. Thompson, *Introducing the New Testament, Its Literature and Theology*, Grand Rapids 2001, s. 273-274. Omawiając tworzenie Listów Pawła do Koryntian, E. Dąbrowski, *Listy do Koryntian; Wstęp – Przekład z Oryginału – Komentarz*, Poznań 1965, s. 114 pisze następująco: „Możemy go [Pawła – PL] zobaczyć w wyobraźni, jak chodzi po komnacie, jak rzuca zdania, jak chwilami zapomina nawet o obecności sekretarza. Czasami zdaje mu się wprost, że przemawia bezpośrednio do Koryntian ...”

² Poprzez linearną kompozycję listu rozumiem takie ułożenie jego poszczególnych części, które nakłania czytelnika do konsekwentnego ich interpretowania, do odczytywania danej części w świetle poprzednich (ABCDE). Kompozycja chiastyczna zaś posiada taki układ poszczególnych części, w którym nawiązania pomiędzy nimi są zbudowane w oparciu o wzór typu ABCBA.

Dispositio linearna

Antyczne listy greckie składały się ze (I) wstępu, (II) dziękczynienia, (III) części głównej oraz (IV) zakończenia³. Te składowe epistolarne można wyróżnić także w I Liście do Koryntian: (I) 1:1-3 wstęp, (II) 1:4-9 dziękczynienie, (III) 1:10-16:18 część główna, (IV) 16:19-24 zakończenie. Z perspektywy retorycznej warto przyrzeć się treści wstępu, dziękczynienia, a także zakończenia, ponieważ często wskazują one na podstawowe tematy poruszane w części głównej listu.

Wstęp listu

Wstęp epistolarny I Kor tradycyjnie zbudowany jest z określenia nadawcy (w. 1), odbiorcy (w. 2) oraz pozdrowień (w. 3). Przedstawiając nadawcę, Paweł akcentuje jego apostołstwo. Widać to choćby w porównaniu z przedstawieniem nadawcy w liście do Rzymian:

I Kor 1:1 Παῦλος κλητὸς ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ διὰ θελήματος θεοῦ
Rzym 1:1 Παῦλος δοῦλος Χριστοῦ Ἰησοῦ, κλητὸς ἀπόστολος

W obu listach mowa bowiem o powołaniu Pawła na apostoła (κλητὸς ἀπόστολος), tylko że I Kor explicite dopowiada podmiot powołania, jakim jest Bóg (διὰ θελήματος θεοῦ). Owo retoryczne wyakcentowanie apostołstwa Pawła we wstępie (teoretycznie nie musiał on bowiem mówić o 'woli Bożej') zapowiada jego apologię w głównej części listu.

Nadawcy I Kor (w. 2) są również przedstawieni w sposób zapowiadający tematykę głównej części listu. Pierwsza część wersetu dwukrotnie traktuje o ich świętości (ἡγιασμένοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, κλητοῖς ἁγίοις), zaś druga wskazuje na ich uczestnictwo we 'wzywaniu imienia Jezusa Chrystusa' wraz z innymi wierzącymi⁴. Obie części w sposób pozytywny zapowiadają późniejsze problemy braku świętości, jak jedności wśród Koryntian (temat 'imienia Pana naszego, Jezusa Chrystusa' (BW) z 1:2 ponownie pojawia się w 1:10, wersecie rozpoczynającym część główną i akcentującym potrzebę jedności wśród Koryntian).

Trzeci element wstępu epistolarnego jakim jest pozdrowienie (w. 3) przybiera tradycyjną dla Pawła formę. Tak samo jest bowiem wyrażony między innymi w Liście do Rzymian (1:7b), co oznacza, że nie powinno się na jego podstawie domniemywać przyszłych wątków w liście.

Dziękczynienie listu

Treść dziękczynienia można sprowadzić do dwóch wątków, wątku *pneumatologicznego* (w. 1:4-7a) oraz powiązanego z nim wątku *eschatologicznego* (w. 7b-9). Pierwsza część dziękczynienia w wersecie 5 mówi o otrzymaniu przez Koryntian wszelkiego λόγος oraz γνῶσις. Te dwa terminy pojawiają się w I Kor ponownie razem

³ Szerzej patrz: P. J. Achtemeier, J. B. Greek, M. M. Thompson, *Introducing...*, s. 275-277.

⁴ *Biblia to jest Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Warszawa 2001. Dalej jako BW (*Biblia Warszawska*).

w 12:8, a więc we fragmencie będącym częścią ustępu rozpoczynającego omawianie kwestii *pneumatologicznych*. W I Kor 12:8 użyty jest termin λόγος w połączeniu z terminem γνῶσις na wyrażenie jednego z darów duchowych (λόγος γνῶσεως). Należy dodać, że pierwsza część dziękczynienia mówi także o otrzymaniu przez Koryntian wszelkiego χάρισμα, co również nawiązuje do darów duchowych (termin pojawia się w I Kor jeszcze w 7:7 oraz właśnie w 12:4, 9, 28, 30, 31). Druga część dziękczynienia skupia się na paruzji Chrystusa, co przywołuje przede wszystkim na myśl 15 rozdział I Kor, podejmujący temat zmartwychwstania wierzących.

Tak skonstruowane zatem dziękczynienie z perspektywy retorycznej funkcjonuje jako swoista *partitio* ówczesnych mów grecko-rzymskich. Zapowiada bowiem kolejno kwestie *pneumatologiczne* (I Kor 12-14) oraz *eschatologiczne* (I Kor 15). Widać przez to, że akcentuje ono końcową część listu (rozd. 12-15). Poniższe rozważania kompozycji głównej części listu pokażą, dlaczego właśnie na te rozdziały pada emfaza w dziękczynieniu.

Zakończenie listu

Zakończenie listu (16:19-24) składa się z pozdrowień (w. 19-21), podkreślających *jedność* innych kościołów z Koryntianami, jak i zachęcających do wewnętrznej *jedności* poprzez pocałunek *święty* (ten także wskazuje na temat *świętości*).

Po pozdrowieniach, w pierwszej części wersetu 22, padają słowa łączące wątek akceptacji Jezusa jako Pana z możliwością bycia przeklętym, co automatycznie przywodzi na myśl I Kor 12:3, fragment rozpoczynający ustęp *pneumatologiczny* w liście (pojęcie ἀνάθεμα pojawia się tylko w tych dwóch miejscach w liście, za każdym razem w powiązaniu z terminem κύριος). Druga część wersetu 22, poprzez użycie aramejskiej frazy 'marana tha', wskazuje na temat *eschatologiczny*. I Kor 16:22 jest ostatnim fragmentem *tuż przed* właściwym zakończeniem w 16:23 i, podobnie jak dziękczynienie (*partitio*), występujące *zaraz po* wstępie do listu, splata ze sobą wątki *pneumatologiczne* i *eschatologiczne*, będąc nawiązaniem do I Kor 12-15.

Na samym końcu listu (16:24), *tuż po* tradycyjnym jego zakończeniu (16:23) Paweł mówi o swojej miłości do Koryntian, co naturalnie przywołuje na myśl jego hymn o miłości (termin ἀγάπη oprócz 16:24 pojawia się w 13:1, 2, 3, 4, 8, 13, a ponadto w 4:21; 8:1; 16:14), a więc odnosi się przede wszystkim do I Kor 12-14.

Zauważyć zatem można, że tak jak wstęp epistolarny akcentował tematy *jedności* i *świętości*, a następnie dziękczynienie tematy *pneumatologiczne* i *eschatologiczne*, tak teraz zakończenie czyni podobnie. Oznacza to, że tematy *jedności*, *świętości*, *duchowości* i *eschatologii*, powinny mieć swoje centralne miejsce w części głównej listu i to w podobnej kolejności (wstęp wraz z dziękczynieniem, jak i zakończenie funkcjonują jako *partitio* części głównej), przy czym akcent powinien w niej padać na dwa ostatnie z nich. One bowiem dominują w dziękczynieniu i zakończeniu. Poniższa analiza części głównej listu niezależnie to potwierdzi.

Część główna listu

Na wstępie należy zauważyć, że pierwszy (1:10-17) jak i ostatni fragment (16:5-18) części głównej listu wyraźnie do siebie nawiązuje, przez co tworzą jej *inclusio*. Oba fragmenty bowiem są powiązane poprzez wspomnianie różnych osób. Część z nich się wręcz powtarza: Ἀπολλῶς (1:12 oraz 16:12; także w 3:4, 5, 6, 22; 4:6) oraz Στεφανῶς (1:16 oraz 16:15, 17). Lista imion z końca listu, w momencie czytania go w Koryncie musiała przywoływać słuchaczom listę z początku listu, przez co retorycznie sygnalizowała zbliżający się koniec listu.

Należy teraz zastanowić się, w jaki sposób linearnie podzielić część główną listu przy założeniu, że był on odczytywany społecznością korynckiej. Proponuję uznać, że Paweł sygnalizuje koniec poszczególnych wątków tematycznych poprzez odwołanie się do swego przyszedłego przyjazdu do Koryntian. Nie tylko kończy on w ten sposób główną część I Kor (16:5nn), co widać także z Listu do Rzymian (15:22-33; fragment podobnie do I Kor pojawiający się tuż przed pozdrowieniami przynależącymi do zakończenia listu), ale także wieńczy jego poszczególne części. Ostatni wątkiem, jaki Paweł porusza w I Kor jest sprawa składki dla wierzących w Jerozolimie. Zawiera ona w sobie zapowiedź przyjazdu Pawła:

(16:1) A co do składki na świętych, to i wy czynicie tak, jak zarządziłem w zborach Galacji. (2) Pierwszego dnia w tygodniu niech każdy z was odkłada u siebie i przechowuje to, co może zaoszczędzić, żeby składki wnoszono nie dopiero wtedy, kiedy ja przyjdę. (3) A gdy przyjdę, pošlę z listami tych, których uznacie za godnych, aby odnieśli wasz dar do Jerozolimy; (4) A jeśliby uznano za wskazane, żebym i ja się tam udał, pójdą ze mną. (BW)

Paweł używa czasownika ἔρχομαι w I Kor odnośnie planowanego przez siebie *przyjazdu* do Koryntu nie tylko w fragmencie dotyczącym składki dla świętych (16:2) i zakończeniu części głównej listu (16:5), lecz również w 4:18-21 (3 razy) oraz 11:34:

(4:18) A niektórzy wzbili się w pychę, myśląc, że nie przyjdę do was; (19) Ja jednak przyjdę do was wkrótce, jeśli Pan zechce, i zapoznam się nie ze słowem pysznych, lecz z ich mocą. (20) Albowiem Królestwo Boże zasadza się nie na słowie, lecz na mocy. (21) Czego chcecie? Czy mam przyjść do was z różgą, czy też z miłością i w duchu łagodności? (BW)

(11:34) Jeśli kto głodny, niech je w domu, abyście się na sąd nie schodzili. A zarządzenie co do pozostałych spraw wydam, gdy przyjdę. (BW)

W oparciu o powyższe obserwacje sugeruję, że część główna I Kor linearnie składa się z trzech głównych ustępów (1:10-4:21; 5:1-11:34; 12:1-16:4), z których każdy kończy się wzmianką o przysłym przyjeździe Pawła do Koryntian. Porównując zaś treści owych wzmianek o wizycie ze sobą, można zauważyć, że druga z nich (tj. 11:34) brzmi w sposób sugerujący, że Paweł właśnie zakończył zajmować się różnymi kwestiami i ma zamiar przejść do kwestii najistotniejszej. Owa najistotniejsza kwestia, będąca trzecim ustępem, zawiera rozważania na temat *pneumatologii* (I Kor 12-14) oraz *eschatologii* (I Kor 15), co potwierdza powyżej poczynione spostrzeżenia odnośnie dziękczynienia i zakończenia listu. Nadrzędność I Kor 12-15 w stosunku do innych części listu nie wynika jedynie z treści dziękczynienia i zakończenia, czy też

wstawek o przyszłej wizycie Pawła, ale także z samej logiki linearnej struktury listu. Z perspektywy linearnej korzystne retorycznie jest bowiem zostawić kluczowe kwestie na koniec listu. One bowiem będą najświeższe w umysłach słuchaczy po jego odczytaniu. Przypatrując się ogólnie trzem ustępom części głównej wydzielonym poprzez zapowiedź przyjazdu Pawła rzeczywiście można dostrzec ich wewnętrzną spójność tematyczną. Pierwszy z nich (1:10-4:21) zajmuje się kwestią *jedności* w kościele korynckim, drugi (5:1-11:34) etycznymi postawami Koryntian (temat *świętości*), zaś trzeci (12:1-16:4) *pneumatologią* i *eschatologią*. Widać że tak zrozumiany podział tematyczny części głównej odpowiada głównym tematom wyselekcjonowanym powyżej we wstępie, dziękczynieniu i zakończeniu listu, jak i przestrzeganiu ich jako swoista *partitio*. Istnieją jednak fragmenty, które naturalnie mogłyby przynależeć do innego z powyższych trzech ustępów. Przykładowo fragment o zachowaniu się kobiet podczas nabożeństwa 14:33b-35 mógłby równie dobrze znaleźć się w rozdziale 11, a więc w ustępie drugim, zaś fragment 11:2-34 mógłby być połączony z ustępem trzecim, gdyż skupia się on między innymi na problemie zachowania podczas nabożeństwa. Owe rozbieżności wynikają z chiasycznej struktury I Kor, do której właśnie przechodzę. Coś, co bowiem z linearnej struktury listu wydaje się być na niewłaściwym miejscu, z perspektywy chiasycznej listu znajduje swoje wytłumaczenie.

Dispositio chiasyczna

Obserwacje wstępne

Przed samą rekonstrukcją chiasycznej struktury I Kor⁵, należy wskazać na te wyrażenia zawarte w liście, które z perspektywy retorycznej dzielą tekst na odrębne części. Pierwszym wyrażeniem jest ‘περὶ δὲ’, pojawiające się w liście sześć razy:

- 7:1 Περὶ δὲ ὧν ἐγράψατε
 7:25 Περὶ δὲ τῶν παρθένων
 8:1 Περὶ δὲ τῶν εἰδωλοθύτων
 12:1 Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν
 16:1 Περὶ δὲ τῆς λογιᾶς τῆς εἰς τοὺς ἁγίους
 16:12 Περὶ δὲ Ἀπολλῶ τοῦ ἀδελφοῦ

Wyrażenie to wyraźnie wprowadza nowy wątek w wypowiedzi Pawła. Musi być więc uwzględnione w szczegółowym podziale listu. Wydaje się jednakże, że ‘περὶ δὲ’ z 7:25 nie pełni funkcji przechodzenia do innego wątku, ponieważ kontynuuje ono

⁵ Po dwie inne rekonstrukcje chiasyczne I Kor zob.: J. W. Welch, *Chiasmus in the New Testament*, [w:] *Chiasmus in Antiquity: Structures, Analyses, Exegesis*, pod red. J. W. Welch, Hildesheim 1981, s. 215-219; J. Breck, *The Shape of Biblical Language; Chiasmus in the Scriptures and Beyond*, New York 1994, s. 243-251. N. W. Lund, *Chiasmus in the New Testament*, Durham 1942, s. 145-196 oraz J. Jeremias, *Chiasmus in den Paulusbriefen*, Zeitschrift für Neutestamentliche Wissenschaft, 49 1958, s. 145-156 wskazują na obecność poszczególnych struktur chiasycznych w I Kor, ale nie podejmują się zadania rekonstrukcji struktury chiasycznej I Kor jako całości.

tematykę dotyczącą seksu rozpatrywaną od momentu użycia ‘περὶ δὲ’ w 7:1. Innymi słowy, 7:25 należy traktować jako dotyczące jednej ze spraw, o której pisali Koryntianie do Pawła, a która dotyczyła kwestii etyki seksualnej rozpoczętej w 7:1. Również ‘περὶ δὲ’ z 16:12 nie wprowadza nowej części w liście. Wplecione jest bowiem w kwestie końcowe części głównej listu i odnosi się do jednej z osób w niej wspomnianej. Zatem tylko ‘περὶ δὲ’ z 7:1; 8:1; 12:1 oraz 16:1 powinno być rozpatrywane jako wpływające na *dispositio* I Kor (sam przyimek ‘περὶ’ pojawia się w I Kor w 1:4, 11; 7:37; 8:4; nie ma on wartości retorycznej przy rozpatrywaniu struktury listu).

Drugim sposobem na rekonstrukcję *dispositio* I Kor jest uwzględnienie tych momentów w tekście, w których autor bezpośrednio zwraca się do swoich adresatów poprzez ‘ἀδελφοί’. Czyni to 19 razy w liście (1:10, 11, 26; 2:1; 3:1; 4:6; 7:24, 29; 10:1; 11:33; 12:1; 14:6, 20, 26, 39; 15:1, 50, 58; 16:15; omijam ‘ἀδελφοί’ z 15:31 idąc za papirusem p⁴⁶). Część z tych użyć ‘ἀδελφοί’ nie ma jednak za zadanie retorycznego podziału wypowiedzi Pawła. Ich funkcją jest podkreślenie tego, co autor ma zamiar w danym momencie powiedzieć (1:11, 26; 4:6; 7:29; 14:6, 20; 15:50; 16:15). Pozostałe bezpośrednie zwroty do ‘ἀδελφοί’ mają za zadanie albo rozpoczynać nowy wątek (1:10; 2:1; 3:1; 10:1; 12:1; 14:26; 15:1), albo też dany wątek kończyć (7:24; 11:33; 14:39; 15:58). Będą więc one również uwzględnione w rekonstrukcji struktury listu, za wyjątkiem 7:24, który kończy nie daną część tematyczną, ale jej fragment (por. zrozumienie użycia ‘περὶ δὲ’ w 7:25 powyżej).

Trzecim elementem potrzebnym do rekonstrukcji struktury chiastycznej I Kor jest omówiony już wcześniej wątek przyszłego przyjazdu Pawła, funkcjonujący w liście jako sposób na kończenie omawiania danego tematu (4:21; 11:34; 16:1-4; także 16:5nn).

Czwartym elementem *elocutio* jest obserwacja głównych klamr literackich zastosowanych w I Kor. Powtórzenia danych słów, tworząc poszczególne inkluzje, pełnią z perspektywy retorycznej funkcję wydzielenia poszczególnych części listu. Jest to jeden z podstawowych sposobów słuchowego wskazywania na podział w tekście.

Pierwsza, potrzebna dla naszych celów *inclusio*, dotyczy powtórzenia czterech osób (Paweł, Apollos, Kefas, Chrystus), i to w tej samej kolejności w 1:12 i 3:22-23. Skoro zaś 1:12 pojawia się na początku nowego ustępu (1:10 ‘bracia’), to 3:22-23 należy traktować, dzięki *inclusio*, jako słuchowy sygnał jego zakończenia. Oznacza to, że 4:1 rozpoczyna nowy ustęp, kończący się w 4:21 (przyjazd Pawła).

Fragment 5:1–6:20 stanowi jedną całość. Poprzedza go bowiem wzmianka o przyszłym przyjeździe Pawła (4:21), a następuje o nim wyrażenie ‘περὶ δὲ’ (7:1). Wydaje się, że składa się on z trzech ustępów (5:1-13; 6:1-11; 6:12-20), z czego dwa zewnętrzne skupiają się na wszeteczeństwie (odpowiednio: współżycie z żoną ojca; współżycie z prostytutką), a wewnętrzny, splatający je, na temacie procesowania się przed niewierzącymi, połączony z nimi poprzez wątek sądenia innych (por. κρίνω w 5:3, 12, 13; 6:1, 2, 3, 6). Ostatni fragment (6:12-20) posiada antytetyczną *inclusio* opartą o metaforę niewolnictwa. Na samym jego wstępie (6:12) pada bowiem czasownik ἐθουσιάζω, zaś w jego zakończeniu (6:20) czasownik ἀγοράζω. Fragment ten nawiązuje do 5:1-13 poprzez użycie na początku (6:13) kluczowego terminu πορνεία, który pojawia się dwukrotnie na początku 5:1-13 (w. 1), a nie pojawia się

w 6:1-11 (pada także w 6:18 i 7:2 w I Kor). Fragment środkowy jest brzmieniowo wyodrębniony poprzez *inclusio* z ἄγιος na początku (6:1, 2) i ἀγιώζω na końcu (6:11), oba użyte na opisanie Koryntian.

W 8:1 Paweł rozpoczyna ('περὶ δὲ') wątek jedzenia mięsa ofiarowanego pogańskim bogom. Ponownie zaczyna go rozwijać od 10:1 ('ἀδελφοί'). W 9:1-27 poprzez postawienie czterech pytań, autor przechodzi do obrony swego autorytetu apostołskiego i zachowań, odchodząc w ten sposób od tematu mięsa ofiarowanego bożkom. Oznacza to, że 9:1-27 występuje w I Kor jako odrębny *passus*, łączący jednocześnie 8:1-13 z 10:1-11:1.

Werset 11:2 rozpoczyna nowy ustęp. Wyraźnie odchodzi od tematu mięsa ofiarowanego. Używa dwóch czasowników (ἐπαίνέω oraz παραδίδομι z zaimkiem ὑμῖν), które pojawiają się koło siebie w 11:22-23, tworząc *inclusio*, a jednocześnie kontynuację wątku wieńczonego ostatecznie w 11:34 wzmianką o przyszłym przyjeździe. Fakt rozpoczęcia w 11:2 nowego ustępu sugeruje także użycie παραδίδομι z zaimkiem ὑμῖν obok κατέχω, co ma też miejsce w 15:2-3, wyraźnie rozpoczynający nowy ustęp (15:1 ma bowiem 'ἀδελφοί'). Czasownik ἐπαίνέω z 11:2 oraz 11:22 pojawia się również w 11:17, co powoduje oddzielenie 11:2-16 od 11:17-22. Owo oddzielenie jest też jasne na poziomie tematycznym, gdyż 11:2-16 traktuje o problemie nakryć głowy podczas zgromadzeń Koryntian, zaś 11:17-22 o problemie wieczerzy podczas tych samych zgromadzeń. Oba problemy jednakże są ze sobą powiązane, co sugeruje wspomniana wyżej *inclusio* między 11:2 a 11:22-23. Zatem, ustęp 11:2-34 stanowi całość składającą się z trzech podrzędnych fragmentów (11:2-16; 11:17-22; 11:23-34), z czego dwa ostatnie są ściśle ze sobą powiązane ze względu na tę samą tematykę.

12:31 oraz 13:13-14:1 tworzą *inclusio* z pewnością słyszalną dla pierwotnych odbiorców czytanego listu:

12:31 ζηλοῦτε δὲ τὰ χαρίσματα τὰ μείζονα. Καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδοῦ ὑμῖν δείκνυμι.

13:13 Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη.

14:1 Διώκετε τὴν ἀγάπην, ζηλοῦτε δὲ τὰ πνευματικὰ, μάλλον δὲ ἕνα προφητεῦητε.

Wynika z niego, że ustęp o darach 14:1-25 nawiązuje do podobnego w 12:1-31 (w 12:1 mamy ponadto 'περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν' co nawiązuje do 14:1), zaś 13:1-13, słynny hymn o miłości, jest swoistym pomostem między nimi. Ustęp 14:25-40, chociaż wydzielony poprzez *inclusio* z 'ἀδελφοί' (w. 26 i 39), kontynuuje wątek właściwego używania charyzmatów, przez co bezpośrednio łączy się z 14:1-25.

15:1 rozpoczyna nowy ustęp, kończący się w 15:58 (por. *inclusio* z 'ἀδελφοί', a także 'περὶ δὲ' w 16:1). Należy jednakże wyodrębnić pierwszą jego część (15:1-11), skupiającą się na apostołstwie Pawła, jako jednego z tych, którym objawił się zmartwychwstały Chrystus, a także posiadający *inclusio* z użyciem czasownika πιστεύω (11:2, 11). Druga część (11:12-58), nawiązuje do pierwszej poprzez powtórzenie czasownika κηρύσσω z 11:11 w 11:12, sama zaś stanowiąc odrębny fragment między innymi poprzez *inclusio* z użyciem przymiotnika κενός odniesionego do sytuacji Koryntian (15:14, 58). Należy dodać, że przymiotnik ten pojawia się

w 15:14 dwukrotnie. Pierwsze jego użycie nawiązuje do 15:10, a więc do sytuacji Pawła, zaś drugie (jak właśnie wskazano) do sytuacji Koryntian.

Dla klarowności warto teraz zestawić obserwacje odnośnie retorycznego podziału I Kor (w oparciu o pojawianie się w nim wyrażenia 'περὶ δὲ', zwrotu 'ἀδελφοί', nawiązania do przyszłego przyjazdu Pawła do Koryntian, stosowania licznych klamr literackich, a także używania pytań, których jednym z zadań jest przejście do innego tematu) za pomocą poniższej tabelki. Litera 'R' oznacza rozpoczęcie nowej części w danym wersecie, zaś 'Z' zakończenie danej części. Należy także zaznaczyć, że powyższe obserwacje nie mają być wyczerpujące. Służą one bowiem rekonstrukcji chiastycznej *dispositio* I Kor.

I Kor	Περὶ δὲ	Ἀδελφοί	Przyjazd	<i>Inclusio</i>	Pytania
1:10		R			
1:12				R	
2:1		R			
3:1		R			
3:22-23				Z	
4:21			Z		
6:1-2				R	
6:11				Z	
6:12				R	
6:20				Z	
7:1	R				
8:1	R				
9:1					R
10:1		R			
11:2				R	
11:17				R	
11:22-23				Z	
11:33		Z			
11:34			Z		
12:1	R	R			
12:31				R	
13:13-14:1				Z	
14:26		R			
14:39		Z			
15:1		R		R	
15:2				R	
15:11				Z	
15:14				R	
15:58		Z		Z	
16:1	R				
16:1-4			Z		
16:5			R		

W oparciu o powyższe zestawienie wyłaniają się następujące ustępy I Kor:

- 1:1-9
- 1:10-4:21 składający się z:
 - 1:10-3:21 składający się z:
 - 1:10-31
 - 2:1-16
 - 3:1-23
 - 4:1-21
- 5:1-11:34 składający się z:
 - 5:1-6:20 składający się z:
 - 5:1-13
 - 6:1-11
 - 6:12-20
 - 7:1-40
 - 8:1-11:1 składający się z:
 - 8:1-13
 - 9:1-27
 - 10:1-11:1
 - 11:2-34 składający się z:
 - 11:2-16
 - 11:17-34
- 12:1-16:4 składający się z:
 - 12:1-14:40 składający się z:
 - 12:1-31
 - 13:1-13
 - 14:1-25
 - 14:26-40
 - 15:1-58 składający się z:
 - 15:1-11
 - 15:12-58
 - 16:1-4
- 16:5-24

Powyższy podział uwzględnia nie tylko wyodrębnienie poszczególnych ustępów I Kor, ale także wzajemną między nimi relację nadrzędności i podrzędności, wynikającą z różnego statusu poszczególnych sposobów podziału opartych o krytykę retoryczną. Jak widać nadrzędnym kryterium jest w nim Pawłowa zapowiedź przyjazdu wpisująca się w linearną strukturę listu i pokrywająca się z trzema głównymi blokami tematycznymi listu. Stąd też pojawiają się trzy główne części (1:10-4:21; 5:1-11:34; 12:1-16:4). Pozostałe wyznaczniki, użyte do podziału tekstu, już nie dają się jasno zhierarchizować. Wzajemne relacje nadrzędności, równości czy też podrzędności między nimi wynikają raczej z uwarunkowań tematycznych przesłania Pawła.

Struktura chiastyczna

Chiastyczna klasyfikacja powyżej uzyskanych podziałów tekstu niekoniecznie musi uwzględniać wzajemne relacje nadrzędności, równości i podrzędności między nimi. Te bowiem przynależą przede wszystkim do podstawowej struktury listu, jaką jest struktura linearna. Struktura chiastyczna jest wtórna do linearnej, gdyż linearność wysuwa się na plan pierwszy z powodu praktyki linearnego tworzenia, a przynajmniej odczytywania listu w społeczności Korynckiej.

W oparciu o powyższe podziały listu proponuję następującą strukturę chiastyczną, którą następnie omówię:

Aa Wstęp (1:1-9)

B1 Jedność (1:10-31)

C1 Apostolstwo i mądrość (rozd. 2)

B'1 Jedność (rozd. 3)

Ab Apostolstwo (rozd. 4)

B2 Wszeteczeństwo (rozd. 5)

C2 Procesowanie (6:1-11)

B'2 Wszeteczeństwo (6:12-20)

Ac Kobiety (rozd. 7)

B3 Mięso ofiarnicze (rozd. 8)

C3 Apostolstwo i służba (rozd. 9)

B'3 Mięso ofiarnicze (10:1-11:1)

Ad Kobiety i porządek na zgromadzeniu (11:2-34)

B4 Charyzmaty (rozd. 12)

C4 Apostolstwo i miłość (rozd. 13)

B'4 Charyzmaty (14:1-25)

Ae Porządek na zgromadzeniu i kobiety (14:26-40)

B5 Apostolstwo i ewangelia (15:1-11)

C5 Zmartwychwstanie (15:12-58)

B'5 Apostolstwo i zbiórka pieniędzy (16:1-4)

Af Zakończenie listu (16:5-24)

Z powodu istotnej długości listu, jak i słuchowej formy jego odbioru należy doszukiwać się struktur chiastycznych nie na poziomie wysublimowanych zabiegów językowych, ale przede wszystkim na ogólnym poziomie tematycznym, związanym ze zdolnością odbiorcy do symultanicznego określania głównego tematu słyszanych fragmentów⁶. Oczywiście zabiegi językowe istotnie wspierają możliwość określenia danych powiązań, aczkolwiek pełnią rolę pomocniczą, często podświadomą, stając się widoczne dopiero po dłuższym namyśle nad tekstem. Proponowane tutaj podejście zatem będzie koncentrować się na określaniu głównych tematów poszczególnych ustępów, zasygnalizowanych w powyższym schemacie chiastycznej *dispositio* I Kor.

⁶ J. D. Harley, *Orality and Its Implications for Biblical Studies: Recapturing an Ancient Paradigm*, „Journal of the Evangelical Theological Society” 2002, 45/1, s. 102, 108 podkreśla, że w kulturach oralnych zapamiętywanie odbywa się na tematycznym, a nie słownym poziomie. Odczytywany więc społeczność korynckiej list był przyswajany przede wszystkim tematycznie.

Część B – C – B'

Część B1 rozpoczyna się od zachęty do jedności w obliczu sporów i podziałów. Wymienia kilka imion przywódców kościelnych, z którymi identyfikowały się poszczególne frakcje Koryntian, po czym przechodzi do tematu Bożej mądrości wykraczającej poza ludzkie pojmowanie. Podobny rozwój wątków można wyraźnie zaobserwować w części B'1. Część C1 nie odnosi się do Koryntian. Paweł skupia się w niej raczej na swojej osobie, broniąc swojej służby głoszenia wśród Koryntian jako opartej na mądrości i Duchu. Nie ma w niej bezpośrednio poruszanego wątku braku jedności w Koryncie.

Część B2 wyraźnie podejmuje temat wszeteczeństwa. Skupia się na wszeteczeństwie jednego z członków korynckiej społeczności nakazując jego wykluczenie. Część B'2 również dotyka tematu wszeteczeństwa, tym razem jednak wszeteczeństwa związanego z korzystaniem z usług prostytutek. Część C2 teoretycznie mogłaby nie być usytuowana w miejscu, w którym jest obecnie, gdyż nie dotyczy wszeteczeństwa. Wiąże się jednak z B2 poprzez wątek sądenia innych.

Część B3 wprowadza kwestię spożywania mięsa ofiarowanego pogańskim bogom, rozwijaną w części B'3. Pomiędzy tymi częściami umieszczona jest część C3. Nie dotyczy ona bezpośrednio mięsa ofiarniczego. Nawiązując do postawy propagowanej wobec słabego brata w B3, jest apologią apostołstwa i postawy Pawła (por. C1). Paweł wyraża się w niej osobście i pokazuje swą rezygnację z przynależnych mu przywilejów apostołskich dla głoszenia ewangelii. Pod koniec mówi o konieczności wytrwania w wierze, co pozwala mu powrócić do tematu spożywania mięsa ofiarowanego bogom.

Zależności między B4 a B'4 są równie oczywiste jak między B3 i B'3. Autor najpierw (B4) ogólnie dotyka kwestii charyzmatów, by potem w B'4 móc szczegółowiej przyrzeć się niektórym z nich. Pomiędzy B4 i B'4 wpleciony jest tzw. hymn o miłości, którego celem jest zażegnać kontrowersje związane z praktykowaniem charyzmatów. Część C4 jest jednocześnie obroną postawy Pawła. Rozpoczęta i zakończona została bowiem sformułowaniami w pierwszej osobie liczby pojedynczej.

Część B5 – C5 – B'5 różni się od poprzednich przede wszystkim tym, że teraz części okalające służą jako (pośrednia) obrona apostołstwa Pawła, zaś środkowa C5 porusza kwestię zapewne nurtującą Koryntian. Część B5 wprowadza podstawy pod argumentację o zmartwychwstaniu w C5, ale równocześnie ma na celu obronę apostołstwa Pawła, poprzez wskazanie na objawienie zmartwychwstałego Jezusa nie tylko głównym apostołom z Judei, ale także i jemu samemu. Część B'5, będąc chiastycznie powiązaną z B5 także pośrednio dotyczy autorytetu i służby Pawła. Chociaż skupia się na składce pieniężnej, to jednak należy zauważyć, że owa składka była przeznaczona dla wierzących z Jerozolimy (por. część B5 i wymienionych w niej apostołów Jerozolimskich), a przyjęcie jej przez nich byłoby równoznaczne z akceptacją Pawła, a więc i jego apostołstwa.

Podsumowując, widać, że części B – B', wzajemnie do siebie nawiązując, odnoszą się do problemów dotyczących Koryntian, zaś część C, choć wynika z B i nieraz wprowadza B', to jednak stanowi autoapologię apostołską Pawła (wyjątkiem jest C2

także odnoszące się do Koryntian). Ustęp B5 – C5 – B'5 czyni to samo co inne ustępy B – C – B', tyle że odwrotnie przypisuje funkcje dla B – B' oraz C.

Części A

Tematyka części Aa, jak i Af została już omówiona powyżej podczas analizy I Kor z perspektywy linearej. Pokazano tam między innymi, że wstęp, dziękczynienie oraz zakończenie funkcjonują jako ośrodki skupiające razem główne tematy listu (*partitio*). W tym miejscu warto przypomnieć, że Aa już na samym początku (1:1) akcentuje apostołstwo Pawła. Wydaje się to o tyle interesujące, że na wstępie Af również nawiązuje do tej kwestii. Czyni bowiem zachętę do przyjęcia i akceptacji różnych pracowników przez Koryntian, rozpoczynając od osoby samego Pawła.

Interesujące jest także zestawienie ze sobą części Ad i Ae. Ad nawołuje do właściwego postępowania Koryntian podczas wspólnych zgromadzeń. Najpierw traktuje o odpowiednim zachowaniu kobiet podczas prorokowania i modlitwy, a następnie o zachowaniu wszystkich podczas sprawowania wieczerzy. Ae także ma na celu utrzymanie porządku podczas nabożeństwa. Również podejmuje się omówienia dwóch kwestii, podobnych do tych z Ad, ale czyni to w odwrotnej kolejności. Najpierw bowiem obliuguje wszystkich uczestników do odpowiedniego praktykowania charyzmatów (m.in. prorokowania i glosolalii) podczas zgromadzeń, a następnie poleca kobietom by nie przeszkadzały podczas nabożeństw poprzez zadawanie pytań o niezrozumiałe dla nich kwestie. Część Ae porównuje ponadto autorytet proroków z Koryntu z autorytetem Pawła, dając prymat temu drugiemu, co może wiązać ją w ten sposób z innymi częściami A (tj. Aa, Ab, Af). Część Ac również nawiązuje do autorytetu Pawła (7:17), co łączy go między innymi z Aa (1:1-2), mówiącym o apostołe Pawle jako odnoszącym się nie tylko do Koryntian, ale i innych wyznawców Chrystusa.

Części Ad i Ae, poprzez podejmowanie kwestii związanych z kobietami, mogą być postrzegane jako pośrednio powiązane również z częścią Ac. Dotyczy ona bowiem kwestii małżeńskich, wielokrotnie odnosząc się do wdów, żon i panien, zachęcając je do właściwych zachowań.

Część Ab, podobnie jak odpowiednie części B, C, B' omówione powyżej, jest obroną apostołstwa Pawła. Posiada jednakże inny od nich charakter, gdyż nie skupia się na samym Pawle, ale także innych pracownikach, wymieniając z imienia Apollosa i Tytusa. Z perspektywy linearej część Ab należy rozumieć jako uwieńczenie dyskusji z B1 – C1 – B'1. Jednakże z perspektywy chiastycznej najlepiej powiązać ją z Af. Część Af bowiem także zachęca Koryntian do akceptacji Pawła i innych pracowników, wspominając między innymi Apollosa i Tytusa. Część Ab rozwija również zasygnalizowane w Aa apostołstwo Pawła.

Podsumowując analizę części A, można dostrzec, jak wzajemnie one do siebie nawiązują.

Podsumowanie i wnioski

Niniejsza praca stanowi przykład zastosowania współczesnej krytyki retorycznej do literatury nowotestamentowej. Jej celem było, po pierwsze, ukazanie jak autor I Listu do Koryntian, poprzez odpowiednie wykorzystanie starożytnych podstawowych składowych epistolarnych (*dispositio* linearna), zapowiadał (wstęp, dziękczynienie) i podkreślał (zakończenie) swemu audytorium główne tematy poruszane w części głównej swej korespondencji. Okazało się, że podstawowymi wątkami, z tej perspektywy strukturalnej listu, są jedność, świętość, a przede wszystkim duchowość i eschatologia. Te dwa ostatnie, akcentowane zarówno w dziękczynieniu, jak i zakończeniu epistolarnym, podejmowane są pod koniec części głównej listu (perswazja retoryczna) i zajmują stosunkowo najwięcej miejsca. Ukazanie retorycznej wartości zapowiedzi wizyty Pawła u Koryntian wzmacnia linearną sekwencję, wspomnianych powyżej, czterech głównych tematów listu.

Po drugie, pokazano, że Paweł nie bazuje jedynie na podstawowych składowych epistolarnych, jak i zapowiedziach swego przyjazdu, lecz wykorzystuje także inne techniki komunikacji słuchowej do przekazywania swego przesłania; stosuje bowiem zwroty wyszczególniające nowe ustępy listu (frazja 'odnośnie zaś ...', zawołanie 'bracia', inkluzje językowe oraz formułowanie pytań). Wyłonienie użycia tych technik stało się formalnym sposobem na rekonstrukcję chiastycznej *dispositio* I Kor, która jednak przede wszystkim opiera się na odpowiednich zmianach tematycznych (a nie słownych) w liście. One bowiem były najłatwiej przyswajalne pierwotnemu adresatowi-słuchaczowi. Ukazanie chiastycznej struktury listu, podobnie jak w przypadku jego linearnego struktury, skutkuje wskazaniem na główne jego tematy. Z perspektywy chiastycznej akcent pada na ustępy A (Aa – Af) oraz C (C1 – C5), a więc na miejsca będące autoapologią apostołstwa Pawła, jak i ustosunkowaniem się do problemu kobiet. Akcentowanie tematu eschatologii (tj. zmartwychwstania) nie wyłącza się jedynie z perspektywy linearnego, lecz również chiastycznej. Otóż w ustępie B5 – C5 – B'5 zostaje zamieniona rola części B, B' oraz C. Tym razem to nie części B i B' omawiają konkretny temat, ale centralna część C. Ta zamiana na samym końcu listu wydaje się nie być przypadkową. Jej celem jest połączenie emfaz tematycznych wynikających z linearnego, jak i chiastycznego *dispositio* I Kor.

Rekonstrukcja linearnego i chiastycznego wymiaru kompozycji I Kor, jak i ukazanie wzajemnych powiązań pomiędzy głównymi tematami z nich wyływającymi, wskazuje w końcu na ogólną jedność i spójność tego listu. Takie synchroniczne podejście do ostatecznej formy dostępnego współczesnemu czytelnikowi tekstu, wyraźnie ubogaca diachroniczne podejścia związane z metodami historyczno-krytycznymi.

The basic linear and *chiastic dispositio* of the First Epistle to the Corinthians

A b s t r a c t

Paul probably dictated I Corinthians to his amanuensis. The letter was subsequently read publicly to the congregation. Thus, although I Cor existed in a written form, it originated and was delivered orally, and, consequently, can be analyzed from the rhetorical perspective. The present article aims to reproduce the *dispositio* of the letter by recognizing its main auditory structural indications that must have been discerned by the original recipients. Attention is devoted to Pauline employment of the ancient epistolary components, his direct address of the listeners by ἀδελφοί, use of the introductory phrase περὶ δε, posing of rhetorical questions, creating frequent *inclusios*, and mentioning his future visit to Corinth three times. All these structural features enable the isolation of the main sections of I Cor. The study of their content demonstrates how Paul developed the main themes of the letter and how he composed its linear and chiastic *dispositio* to serve this purpose.